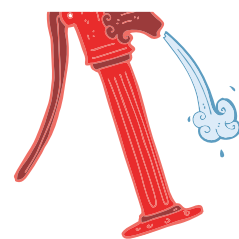

תלוש
אלמספורת

דיוקן

מקור ראשון
גיליון 1092 | א' באב תשע"ח | 13.07.2018

משאבת
מייה

אלשירותים

נשהאדת
בגרות

ארתוב

תחנא
אלמשטר

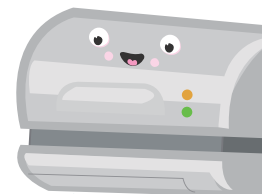
שלוש שפות לשני עמים

היא נולדה בתורים הארוכים בקופת
חולים, התעצבה במחסומים וקיבלה חיים
משל עצמה ברחוב הערביישראלי.
תכירו את ה"ערברית", השפה החדשה
שצמחה בתפר בין הערבית לעברית

אביה שקלאר, עמ' 16

ח'יאר חמוץ

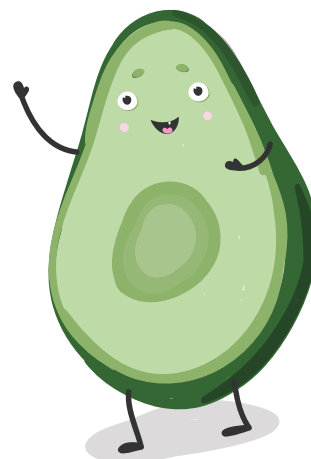
אלמזגאן

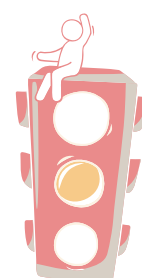
בכאכ

חליב עמיד

אבובאדו

רמזוראת

המקום שבו מסתיים כל
מבצע צבאי נגד הטרור
יהודה יפרח, 28

מחקרים מוכיחים:
האחר הוא לא אני
יעל (פרוינד) אברהם, 34

קבת חולים

בזמן שהכנסת סוערת סביב שאלת מעמדה של הערבית במדינת ישראל, בשטח צומחת שפה חדשה: ערבית. מילים עבריות עוברות תהליך קליטה מזורז, מקבלות סיומת מזרחית־כונית או החלפה מתבקשת של אותיות, והופכות לחלק משגרת הדיבור של ערביי ישראל. בתנועה האסלאמית מזהירים מפני המגמה ורואים בה סכנה לזהות המגזרית, אבל אם תשאלו את הצעירים ואת חוקרי השפה, אין שום סיבה שהתהליך הזה יוביל לביצוץ **אביה שקלאר**

לפני שנים אחדות נסעתי לירדן, ועליתי למונית בגשר שיח' חוסיין. כשהתיישבתי, הנהג הירדני אמר לי: 'חוט אליחגורה' (שים את החגורה). זה נשמע קצת משונה, אבל בלעתי את זה. אחרי כמה דקות הוא חייג בטלפון שלו, ואז אמר 'אוי'. שאלתי מה קרה, והוא השיב 'מפיש קליטה' (אין קליטה). בלעתי גם את זה. בהמשך, כשעצרנו באור אדום, הוא אמר לי 'אידמווראת ענדכו מתל ענא' (הרמזורים אצלכם כמו הרמזורים אצלנו). הנוסע, ד"ר רפיק אברבכר, כבר לא היה יכול להתאפק: הוא הרי לא תייר יהודי, אלא ערבי־מוסלמי. "שאלתי בערבית: 'למה אתה מכניס כל הזמן מילים עבריות?' הנהג ענה: 'אתם הערבים בישראל מכניסים עברית בשיחות שלכם, ואני רוצה לדבר איתך בגובה העיניים'". בזמן שהכנסת סוערת סביב חוק הלאום והמעמד שיינתן בו לערבית, רבים מהעוסקים בחקר השפה טוענים שערביי ישראל כבר מרברים בשפה חדשה – "ערבית". בסיסה הוא כמוֹבן ערבית, אך שזורות בה אינספור מילים עבריות – חלקן בצורתן המקורית, אחרות תוך התאמה לדקדוק הערבי, כמו "רמזוראת" הנוכח לעיל. גם העברית קלטת כידוע מן השפה השכנה, אך הייבוא שלה הוא בעיקר מילות סלנג בודדות: הערבית לעומת זאת ספגה ביטויים שלמים, כמו "עשית לי את היום" ו"לא

רבים מחוקרי השפה טוענים לקיומה של שפה חדשה: עברית. כנס בנושא השפעת העברית על החברה הערבית

יסמין בכריה, עיתונאית: "נסעתי באוטובוס עם חברה ודיברנו בעברית, ופתאום נישא אלינו אישה דתייה והציעה לנו להצטרף לשיעורי תורה. יש פעמים שאני נהנית להוציא את המרצע מהשק, ובמקרים אחרים אני משתעשעת בשפה ומשתמשת בה לחקר יומיומי. אני נכנסת לעולמן של שתי הקהילות, ושומעת מה כל אחת חושבת על האחרת"

לשפה שהם שומעים בבתים. "מובן שאנחנו רוצים שהצעירים ידעו עברית, אבל לא על חשבון הזהות הערבית והתרבות הערבית", הוא אומר. "קודם כול צריך ללמוד את שפת האם, ואז קל יותר ללמוד את השפה השנייה. העברית ממילא הולכת ומתחזקת בדיבור היומיומי, אפילו בקרב הפלסטינים".

לפי ד"ר מרעי, העברית מקבלת במערכת החינוך הערבית עדיפות מובהקת על פני שפת האם של התלמידים. "זה לא מתבטא רק בלימודי לשון, אלא גם במקצועות שיש להם נגיעה למרכיב הלאומי והתרבותי – אורחות, היסטוריה, גיאוגרפיה. בכל המקצועות האלו קיים מגנן של העדפת התרבות וההיסטוריה היהודיות על פני אלה של הערבים. יהודים וערבים לומדים מאותו ספר אורחות בשינויים מינוריים בלבד – כאילו הם שווים בכול, ואין מכשולים ואפליית ערבים. או בהיסטוריה: למה הערבי צריך ללמוד על ההיסטוריה היהודית והשואה, אבל לא על הנכבה?"

מדינת ישראל, אומר מרעי, נוהגת משנותיה הראשונות להשתמש במערכת החינוך הערבית כדי לנתק את שורשיה של הלאומיות הפלסטינית. "תמיד למדו על הציונות, על ביאליק, על טשרניחובסקי, על כל נכסי התרבות והמורשת של הישות הציונית. לעומת זאת, העלימו והסתירו באופן מוחלט

כל נגיעה לתרבות הערבית או המוסלמית. המגמה הזו נמשכה שנים רבות, ורק לאחר לחצים חל שינוי מסוים.

"גם היום, כמעט כל המרחב הציבורי מתנהל רק בשפה העברית. זאת למרות שעל פי חוק, לאורח הערבי יש זכות לקבל שירותים בשפתו.

צילום: אריק סולטן

רובם המוחלט של המוסדות בישראל ממוחשבים רק בעברית, וזה כולל את שירותי הבריאות, הבנקים ומשרדי הממשלה. אי אפשר להגיש לבתי המשפט מסמכים בשפה הערבית, או לקבל פסק דין בערבית. אפילו ברשויות המקומיות הערביות, כל ענייני הניירת מתנהלים בעברית. זה אבסורד, כי שם גם הפקידים וגם מקבלי השירות דוברים ערבית.

"כך, העברית הפכה לאבן יסוד בחיי כל אזרח ערבי. ואחרי הכול, הממשל בישראל עדיין לא מרוצה מידיעת השפה העברית בקרב הערבים. לכן יצאה התוכנית של השר בנט, 'עברית על הרצף'. שר שמזוהה עם הימין רוצה שערבים ידעו יותר ויותר עברית, וזה מעלה את השאלה – מה המטרה שלו בעצם?"

לעודד את שילוב האוכלוסייה הערבית במדינה? "האם אכן אלו מניעים טהורים? כבוד השר רוצה ללמד את הערבים עברית כדי שישתלבו. יפה, באמת כל הכבוד. אבל נניח שהערבי באמת ידע את העברית על בורייה, האם הוא גם יקבל זכויות כמו היהודי? יש הרבה ערבים שלומדים ורוכשים תארים מכובדים, ובכל זאת – ראיתם פקידים ערבים במשרדים הממשלתיים? שלא לדבר על האוניברסיטאות – כמה מרצים יש לנו באקדמיה? ולמה בנט, כשר שיש לו כוח וסמכות, לא מחייב את היהודים ללמוד ערבית? איפה האיזון? למה הערבי צריך להתאים את עצמו למדינה, במקום שהיא תתחשב בו?"

או יש פה הרדה מכוונת?

"בוודאי. זה עניין של מדיניות, ולצערי שום דבר לא באמת השתנה מאז קום המדינה. השר צריך לומר: 'אני רוצה שהערבים ידעו יותר עברית, ישתלבו במדינה, ושזו תהיה השתלבות אמיתית'. אבל התכרה היהודית רוצה שהערבים ישתלבו בתעסוקה רק בעבודות מפעלים וכדומה, לא בשירות הציבורי ולא בתפקידי מפתח. רוצים שבמקום להביא עובדים וזים מחו"ל, הערבים יעשו את העבודה המלוכלכת. זהו בעצם הקונפליקט שהערבי חי בו. הוא רוצה להשתלב, אבל החברה הישראלית רוצה אותו במעמד נחות. לכאורה היא רוצה להכניס את הערבים לתוכה, אבל בפועל היא משאירה אותם מחוץ לקונצנוס".

פרופ' מוחמד אמארה, מומחה לשפה ובלשנות חברתית, סבור שבמקביל לעבודות מתרחש גם תהליך הפוך. "פעם הערבי היה נחשף דרך המדיה לעברית בלבד. היום הוא כבר לא צורך את התקשורת רק בשפה הזו.

הקשר למדינות ערב מתחזק, כי יש אפשרות לבקר בהן. כל אלה מחזקים את הזיקה של ערביי ישראל לשפה הערבית.

"בכלל, אדם יכול לשלוט בעת ובעונה אחת בכמה שפות, והאחת לא צריכה לבוא על חשבון האחרת. היהודים עצמם הם דוגמה מצוינת לכך: הם שמרו על העברית כשפת המורשת, התפילה והקודש, ובחזק

להביא את השלום באמצעות השפה. המורה מוחמד אבו צביח עם תלמידיו בחברון

עברית כבר בגיל הגן. בנט

קברניטי התנועה הלאומית הפלסטינית היו מן הסתם נחרדים. המורה לעברית ג'יהאן ג'אבר

< דיברו את השפה הרווחת. והנה, השפה העברית עדיין קיימת אחרי אלפי שנים. אנחנו צריכים לשנות את תפיסת השפה מאיום למשאב. ריבוי שפות הוא לחלוטין משאב. אדם ששולט בכמה שפות רואה את העולם בצבעים אחרים. יש לו גמישות קוגניטיבית ומנטלית, הוא מתנהג כלפי אנשים בצורה שונה. השפה היא לא רק כמה מילים שמטרתן לתקשר עם האחר, אלא הרבה מעבר. זה לא עניין פוליטי, ימנים ושמאלנים יכולים להסכים שריבוי שפות הוא טוב לכולם".

תהליך העברות נובע רק מצורך תעסוקתי מעשי, או גם מרצון להשתלב בחברה הישראלית? "הערכים רוצים להשתלב כלכלית וגם חברתית. שילוב לא יכול להיות כלכלי בלבד. צריך לזכור שהתמונה הפוליטית לא תמיד משקפת את יחסי העמים בשטח. נכון שהזהות הערבית הפלסטינית חזקה מאוד בקרב ערביי ישראל, אבל גם הזהות הישראלית האזרחית הולכת ומתחזקת. אנחנו רוצים להשתלב, ולא רואים סתירה בין ערביות לישראליות במובן האזרחי".

איך סופרים כבשים

אחת התוצאות של החשש משחיקת השפה הערבית היא "האקדמיה ללשון ערבית". בשנת 2008, לאחר לחצים מצד משכילים ערבים, החליט משרד התרבות והספורט על הקמת המוסד הזה, המוכר כאקדמיה רשמית לצד המקבילה העברית.

מה תפקידה של האקדמיה ללשון ערבית? לפי ד"ר שלמה אלון, היהודי היחיד החבר בה, היא עושה "בריוק מה שעושה האקדמיה ללשון העברית. מוציאה ספרים וכתבי-עת, מחדשת מילים. עכשיו אנחנו מוציאים מילון. אנשים כותבים מאמרים ומעבירים הרצאות בבתי ספר, והכול בהתנדבות".

למרות מעמדה הזהה, תקציב האקדמיה ללשון ערבית הוא כ־22 אחוז מזה של האקדמיה ללשון העברית. יש הרואים בכך סממן נוסף של אפליה, אך ד"ר אלון אינו מקבל את הטענה הזו. "התקציב צריך לשקף את היקף האוכלוסייה, וזה הגיוני", הוא אומר. "יש לציין שמירי רגב העלתה מיוזמתה את התקציב לפני שלוש שנים". כמי ששימש בעבר מפקח על לימודי הערבית ומפמ"ד אזורות, הוא דוחה גם את הטענות על שימוש במערכת החינוך ככלי להחדרת השקפות ציוניות בקרב ערביי ישראל. "נכון, בזמן הממשל צבאי הייתה שליטה מאוד חזקה על מערכת החינוך הערבית. הכול הוכתב מלמעלה, עם לא מעט דורסנות. כיום זו לא המציאות. אמנם במסגרת לימודי עברית התלמידים הערבים נדרשים ללמוד פרקים בהיסטוריה ואפילו בתנ"ך, אבל זה מותאם אליהם. כותבי התוכניות הם כולם ערבים".

מוחמד אבו-צביה, מורה לעברית מחברון: "יכול לקרות שהחייל יגיד 'תרים ידיים', הפלסטיני יבנים את הידיים לתיק כי הוא חושב שביקשו ממנו תעודת זהות, והחייל יירה בו. לכן אני לוקח את התלמידים שלי בקורס להרבה שיעורי שטח במחסומים, שילמדו איך לתקשר עם. הכנתי גם חוברת לחולים שצריכים לצאת לבתי החולים בישראל"

לדברי בכריה, בחברה הערבית גוברים הצמא והביקוש לירידת העברית. "קיבלתי פניות מהמון מרכזים לא פורמליים שביקשו שאלמד שם עברית, וגם מבתי ספר שסיפרו שהמורים אצלם לא מספיק טובים. המציאות השתנתה. היום אפילו הורים מוסלמים אדוקים מבקשים שהילד ייחשף יותר לעברית. אם בעבר ראינו אותה כמשהו שמנתק אותנו מהמקורות, היום אנחנו יכולים להבין שזה אלמנט קיומי בסיסי. יותר ויותר אנשים בכל הגילאים מבינים שאין סתירה".

בכריה עצמה סבורה שהעברית אינה רק צורך פרגמטי, אלא מרכיב מרכזי ביצירת דריקום ערביי-יהודי במדינה. "יש צורך חברתי להכיר אנשים, לדבר איתם, להיות חלק ממהו שקורה כאן. זה לא רק אילוץ כלכלי. הכול שזור יחד".

אם הכול ברוך יחד, והשפה גם יוצרת קשר בין-אישי, אולי יש משהו בטענה שהעברית פוגעת בזהות הערבית.

"יש אנשים שלא מצליחים לדבר עברית טובה, וכדי להצדיק את הקושי שלהם הם מקשרים אותו לעניין הזהות. אבל גם אנשים שבעבר היו רכושנים כלפי השפה הערבית מבינים היום שהעברית נותנת להם ערך מוסף. זה אפילו נהיה אופנתי לאחרונה. אנחנו כולנו חיים כאן יחד ולא נראה שזה הולך להשתנות בזמן הקרוב. חל שינוי כללי בתפיסה של החברה הערבית, ואחת האינדיקציות לכך היא רכישת השפה הערבית".

מילים: עדן בן-זקן

למרות כניסתה האינטנסיבית של העברית למרחב הערביי-ישראלי, במערכת החינוך הערבית נרשמת ירידה מתמשכת בציוני בחינות הבגרות בעברית. בשנת תשע"ז היה הציון הממוצע כ־60, לעומת 67.5 בתשע"ה, ר"ש בשנה שקדמה לה. רבים תולים את המגמה הזו בירידה באיכות ההוראה. מאידך גיסא, מקצוע הוראת העברית הולך ונעשה מבוקש יותר במגזר, וכיום יש בארץ שבע מכללות, ארבע מהן ערביות, המכשירות מורים ערבים למקצוע העברית. ד"ר רמה מנור, שכינהה כראש החוג ללימודי עברית במכללת בית ברל, ערכה בשנת 2015 מחקר לגבי עמדותיהם של סטודנטים ערבים כלפי השפה העברית, תרבותה ודובריה. במחקר השתתפו 89 סטודנטים הלומדים בחוג ללשון וספרות עברית, רובם דתיים מאזור המשולש. מהתוצאות הסיקה ד"ר מנור שהצעירים הערבים תופסים את העברית כאמצעי להשגת שיפור כלכלי

<

"גם היום, כמעט כל המרחב הציבורי מתנהל רק בשפה העברית". הפגנה נגד חוק הלאום

יש רבים שכבר כותבים לעצמם בעברית רשימות קניות

ד"ר עבד אלרחמאן מרעי: "במערכת החינוך קיים מנגנון של העדפת התרבות וההיסטוריה היהודיות על פני אלו של הערבים. למה בנט לא מחייב את היהודים ללמוד ערבית? איפה האיזון? למה הערבי צריך להתאים את עצמו למדינה, במקום שהיא תתחשב בו?"

"נדהמתי לגלות לכמה תלמידים יש אותה דעה כמו שלי, ששואפת לשלום. נדהמתי גם מתלמידה ממש קיצונית, שחושבת שכולם צריכים למות. היא באה ללמוד עברית כי היא גרה בתל-ירושלים, ממש ליד המתחלים. יש דעות לכאן ולכאן".

לדברי אבריצביץ, העברית משמשת אותו גם ככרטיס כניסה לשטחי ישראל. "אני מנוע מלהיכנס לישראל, אבל בזכות העברית, אם אני רוצה אני יכול להיכנס בקליקלות. לפעמים אני תופס טרמפים עם מתנחלים מקריית-אדבע לירושלים, ומירושלים אני נוסע לכל מקום".

היית רוצה לראות את העברית הופכת למקצוע חובה בבתי הספר הפלסטיניים?

"הטעות הכי גדולה של משרד החינוך שלנו היא שלא מלמדים עברית בבתי הספר. פניתי כמה פעמים דרך התקשורת לראש הממשלה הפלסטיני ולשר החינוך, ואמרתי שאנחנו צריכים לדעת את השפה. אין לאן לברוח. המתנגדים סבורים שעצם הלימוד תורם לשבירת עמוד השרדה הפלסטיני, וגורם בהדרגתיות להצדקת הנרטיב הציוני. הם חוששים שלימוד העברית יגרום להתפעלות מהיכולות של הישראלים". ויש גם כאלה שתומכים בלימוד השפה מסיבות שונות לגמרי: "הם טוענים שזה אמצעי להכרת האויב. בעזרת העברית אפשר להיחשף לכלי התקשורת, ולהשתמש בשפה ככלי למאבק בפרויקט הציוני".

ד"ר מרעי מצביע על תופעה מעניינת בקרב מתנגדי העברית ביהודה ושומרון: את "המילים הביטחוניות" הם מקפידים לציין בשפת המקור, ולא להשתמש במונחים הערביים המקבילים. זאת כדי להדגיש שהמילים הללו הן חלק מהכיבוש. "תושבי השטחים משתמשים במילים כמו מְחֻסָּם, מְשֻׁתָּרָא (משטרה), מְשֻׁמָּר גִּפּוּל (משמר הגבול), סִיגָר (סגר), פִּיגּוּאָע (פיגוע), טְרִיק אֶלְעוֹקָה (כביש עוקף), בִּיתְחוּן (ביטחון), חִ'אָל (חייל), בִּיצוּץ (פיצוץ)", הוא מונה.

על אף הפער בין הערבים תושבי ישראל לחברה הפלסטינית ביהודה ושומרון, מרעי סבור שידיעת העברית תלך ותתרחב משני עברי הקו הירוק. "בעיקר בקרב צעירים, השימוש בשפה הזו הוא ביטוי של תהליכים תרבותיים שמקורם בחברה הישראלית הכללית. בניגוד לחיים המסורתיים הרווחים באוכלוסייה הערבית במזרח התיכון, ישראל מנהלת אורח חיים מערבי עם השפעה אמריקנית בולטת, והצעירים הערבים מעוניינים ליהנות ממנו גם הם. העברית היא מנוף להחדרת המודרניזציה אל החברה הערבית הפלסטינית, והיא מאפשרת לה להגיע לרמות חיים גבוהות". ■

לתגובות: dyokan@makorishon.co.il

< וחברתי. "לפי הדיווח שלהם, אחת הסיבות העיקריות לבחירתם ללמוד עברית היא הרצון לשלוט בשפת המדינה", אומרת מנור. "גם למניע החברתי יש השפעה. הסטודנטים האלה הרי חיים בשני עולמות – מצד אחד הם חשופים לתרבות הישראלית ולחברה היהודית, ומצד שני הם חיים ופועלים בחברה שלהם, שמאגדת מסורת וקולקטיביזם".

בתשובות התלמידים ניכר פער משמעותי בין הערכתם לשפה העברית, לבין העמדה שלהם כלפי החברה היהודית. "הם באים ללימודים מתוך אהבה לעברית, רוצים להכיר את השפה ואת התרבות שסביבה, אוהבים את הצלילים שלה. אבל העמדות שלהם כלפי החברה היהודית דווקא לא תורמות למוטיבציה הפנימית. כלומר, אמנם יש להם הערכה גבוהה כלפי היהודים בתחום האינטלקטואלי, אבל בתחום החברתי ההערכה שלהם נמוכה. אני מניחה שזה מושפע בין השאר מהמצב החברתי-פוליטי".

נרין מחאמיד, תושבת אוס-אל-פאחם וסטודנטית להוראת עברית בבית ברל, מספרת שבחרה במסלול הזה בשאיפה לשפר את רמת הלימודים במקצוע. "רוב הצעירים הערבים שאני מכירה יודעים עברית מינימלית. בין החברות שלי, אני היחידה שמדברת את השפה ברמה טובה. אני כל הזמן אומרת להן: אם אנחנו לא יודעים עברית, מה אנחנו עושים בארץ הזאת? חייבים לדעת בשביל העבודה, או כדי להסתדר בבית חולים ובמשרדי ממשלה. זו בעיה ממש גדולה אצלנו".

את העברית שלה היא למדה באמצעות קריאת עיתונים והאזנה לשירים. "אבא שלי מביא לי שירים בעברית, שאשמע. זוהר ארגוב, עוזן ברקוק. אפילו הלכתי להופעה של עומר אדם".

את משלבת מילים בעברית בתוך שיחה בערבית?

"כשאני מדברת עם חברות, אני אומרת הרבה 'בסדר', 'חבל', 'כנראה', 'לא נורא'. לא תמיד נעים לי להשתמש בעברית. כשאני פוגשת ערבים מהשטחים, אני מרגישה שזה לא יפה לדבר ככה מולם. הם אומרים, 'מה איכרנו את השפה הערבית? את המקור שלנו'. אבל אנחנו חיים אצל היהודים, ולכן חייבים להכיר את השפה שלהם".

עצור, נרטיב ציוני לפניך

עבור הפלסטינים ביהודה ושומרון, העברית היא אכן שפה זרה. הדור המבוגר עוד דובר עברית סביבה שרכש בימי טרום האינתיפאדות, כשרבים מהתושבים עברו בישראל או סחרו עם יהודים; הדור הצעיר, שאינו בא במגע עם החברה היהודית, כמעט אינו מבין את שפתה. אם יש כאלה שבקריאים בעברית, לרוב אלה דווקא פעילי פת"ח, חמאס וג'האד: נכון להיום מוחזקים בבתי הסוהר כ-5,800 אסירים ביטחוניים, והם מקבלים שיעורי עברית ונחשפים לשפה גם דרך המגע עם הסוהרים ואמצעי התקשורת הישראליים.

מי שמנסה לשנות את יחסם של הפלסטינים לעברית הוא מוחמד אבריצביץ, תושב חברון. לפני כשנתיים פתח אבריצביץ בלב העיר את "בית השפה העברית", ויחד עם מורה נוספת הוא מעביר שם קורסים לפלסטינים. "הקמתי את בית הספר כי הדרך הכי טובה להביא את השלום היא באמצעות השפה", הוא מסביר. "גם את הילדים שלי בבית אני מלמד עברית. העמים צריכים לתקשר עם הצד השני, ורוב היהודים לא יודעים ערבית".

הוא עצמו נולד וגדל בחברון, אך את העברית הרחוקה שלו רכש בירושלים: בגיל 14 עבר לעיר והתגורר בה עשר שנים. "חיתי שם בלי אישור. אף אחד כמעט לא ידע שאני פלסטיני מחברון. בכל פעם הייתי מתחזה למישהו אחר. היה קשה לחיות ככה, חבל על הזמן. זה כאילו לחיות בסרט במשך עשר שנים. כשיצאתי לבלות במועדונים, הייתי אומר שקוראים לי אדם. בירושלים למדתי משחק ותיאטרון, עברתי במסעדות. היו לי מלא חברים יהודים, אפילו הייתה לי חברה יהודייה ועמדנו להתחתן. אבל אז נעצרתי כשזה בלתי חוקי, ונפרדנו".

הוא ישב במשך כמה חודשים בכלא הישראלי, ושם למד לקרוא ולכתוב בעברית. "קיבלתי את היסודות הלשוניים שהיו חסרים לי. זה השפיע הרבה על השפה שלי. הייתי התלמיד המצטיין בשיעורים. היו איתי בכלא ערבים-ישראלים, היו גם רוסים ואתיופים, ואני הייתי

הטוב מכולם".

הקורסים שהוא מעביר ב"בית השפה העברית" הם בני 35 שעות, שמתפרסות על פני חודשיים. העלות: 450 שקלים. "יש אצלנו בערך 50 תלמידים ותלמידות במקביל. בשנתיים שהמרכז קיים, למדו בו בסך הכול בין 600 ל-700 תלמידים. יש קורס מתחילים, בינוני ומתקדמים. אני מעביר כל שיעור גם בשידור ישיר בפייסבוק, שם יש לי מאות אלפי עוקבים. כך שאם למישהו אין כסף לבוא לשיעורים, הוא יכול ללמוד מהבית, דרך האינטרנט".

איך מגיבים לשיעורים האלה בחברון?

"הרבה אומרים לי 'איך אתה מעז ללמד את שפת היהודים? הם אויבים'. אני אומר – לא. לא כל היהודים אויבים שלנו, כמו שלא כל הערבים חברים שלנו. אני מלמד את הילדים שלי לא לשנוא, וכך גם את התלמידים. אני אפילו מנסה להוציא לנו אישורי כניסה לישראל, כדי שהתלמידים יכירו את הישראלים, לא רק את החיילים והמתנחלים. שהם יראו שיש בישראל גם אנשים שמנסים לחיות בשלום, ויש להם חיים נורמטיביים".

השאיפות לדריקום, הוא מודה, לא בהכרח עומדות בראש מעייניהם של התלמידים. "בדרך כלל מביא אותם העיסוק שלהם. רובם עובדים בישראל, בעיקר בבניין. יש גם כמה בחורות שלומדות ראיית חשבון, אז הן באות ללמוד כדי שיוכלו לקרוא ולכתוב את הצ'קים בעברית". גם המגע היומיומי עם הצבא יוצר מוטיבציה ללימודי עברית בחברון. "האנשים עוברים בדיקות במחסום, מבקשים מהם תעודות זהות ועושים עליהם חיפוש. הבעיה היא שהחיילים יודעים מעט מאוד ערבית, וגם כשהם מדברים המבטא שלהם לא ברור. ואז יכול לקרות שהחייל יגיד 'תרים ידיים', הפלסטיני יכניס את הידיים לתיק כי הוא חושש שביקשו ממנו תעודת זהות, והחייל יירה בו. זה כבר קרה. לכן אני לוקח את התלמידים שלי במהלך הקורס להרבה שיעורי שטח במחסומים, שילמדו איך לתקשר שם. גם הכנתי עכשיו חוברת בשביל חולים שצריכים לצאת לבתי החולים בישראל, כדי שידעו לתקשר עם הרופאים".

התלמידים שותפים לעמדתך כלפי היהודים?